

SYSTEMA BRAHMANICUM

LITURGICUM MYTHOLOGICUM CIVILE

EX MONUMENTIS INDICIS

MUSEI BORGIANI

VELITRIS

DISSERTATIONIBUS HISTORICO-CRITICIS

ILLUSTRAVIT

FR. PAULLINUS A S. BARTHOLOMAEO

CARMELITA DISCALCEATUS

MALABARIAE MISSIONARIUS

ACADEMIAE VOLSCORUM VELITERNAE SOCIUS

ROMAE

APUD ANTONIUM PULGONIUM

CIO 18CC XCI

PRAESIDIUM ADPROBATIONE

Hinduizam u Vezdinovu djelu Systema Brahmanicum

Milka Jauk-Pinhak

U Evropi 18. stoljeća dvije su istočne civilizacije pobudile veliko zanimanje intelektualnih krugova: Kina i Indija. Prosvjetiteljski je duh s divljenjem gledao na Kinu kao na zemlju visoke političke filozofije ostvarene u državničkoj tradiciji konfucijanizma. Sve do pred kraj stoljeća vladao je pravi kult Kine.¹

Indija je pak, zbog svoje heterogenosti, djelovala kao svijet kaotičan i bez reda. Najupadljivije je bilo praznovjerje i bogatstvo egzotičnih običaja, o kojima su pisali putnici i misionari. U tome racionalni duh nije znao pronaći reda ni sistema. Ali je zato Indija bila plodan izvor priča. Putnici i pustolovi bilježili su teme zanimljive i danas: spaljivanje udovica (*sati*), brakovi djece, kastinsko uređenje, nedodirljivost, raznoliki često šokantni obredi i običaji.² Indija je bila

1 Vidi Virgile Pinot, *La Chine et la formation de l'esprit philosophique en France* (1640-1740), Paris 1932; R. Etiemble, *L'Orient Philosophique au XVIIIe siècle*, Cours professé à la Faculté des Lettres de Paris, I (1956-1957), II (1957-1958).

2 O ranim autorima vidi E. Windisch, *Geschichte der Sanskrit-Philologie und indischen Altertumskunde*, I, Strassburg 1917, str. 1-22.

T

S

O

M

247

i prostor aktivnosti misionara iz različitih redova. Oni su redovito izvješćivali svoje centrale u Rimu o svojoj djelatnosti, a naročito je to bilo strogo kod isusovaca. Sam je Loyola u jednom pismu dao uputu za takvo pisanje:

»Neke vodeće osobe, koje su ovdje u Rimu čitale s velikim zanimanjem pisma iz Indije, u više su navrata tražile da nešto treba pisati i o kozmografiji tih krajeva, u kojima naši ljudi žive. Oni žele znati, naprimjer, kako dugi su dani ljeti i zimi, kada počinje ljeto, da li se sjena kreće nalijevo ili nadesno. Konačno, ako ima stvari koje se mogu činiti izuzetnima, neka to bude zapisano.«

Pisma su pobuđivala veliko zanimanje, pa su se prvo prepisivala rukom i slala iz grada u grad, i to je pripremalo publiku za buduće publiciranje tih pisama.³

Misionari su i prvi spoznali važnost učenja domaćih jezika i prvi su počeli slati rukopise koji su onda, istina, dugo skupljali prašinu u velikim knjižnicama Evrope.

Tako je u drugoj polovici 18. stoljeća Indija bila relativno poznata evropskoj publici, a neki su veliki filozofi vruće raspravljali o naravi indijskih religija i indijskoga društva. Najotvoreniji su azijskim temama uopće, pa i indijskima, bili Montesquieu i Voltaire, pokušavajući ih razumjeti iz njihovih vlastitih duhovnih okvira. U duhu svojega vremena oni uspo-ređuju i generaliziraju, tražeći velika i temeljna načela civilizacija svijeta. Montesquieu je učio o tri tipa vlasti: republici, monarhiji i despotizmu.⁴ Azija je par excellence svijet despotičkih država, a to velikim dijelom dolazi od klimatskih uvjeta. Despotizam Montesquieu definira kao oblik vlasti u kojemu »un seul, sans loi et sans règle entraîne tout par sa volonté et par ses caprices« (str. 9). Azijci su skloni konti-

3 *Lettres édifiantes et curieuses*, 1702-1776; pisali su ih uglavnom misionari isusovci iz Indije i Kine; za Indiju većinom francuski isusovci iz južne Indije. Usp. i Donald F. Lach, *Asia in Making Europe*, I, 1, str. 427 id.

4 Usp. *De l'esprit des lois*, 1748. Njemu je glavni izvor za Indiju bio François Bernier, koji je boravio u Indiji 13 godina i napisao *Histoire de la dernière révolution des états du Grand Mogol, dédiée au Roy*, Paris 1670.

nitetu, a ne promjenama, a običaji i način života tamo se nisu mijenjali tisućljećima jer nema u ljudima želje da se suprotstave apsolutnoj vlasti. Montesquieu se ipak više bavio Kinom nego Indijom.

Voltaire je bio silno impresioniran indijskim religijama. Oduševljeno je pisao da »les plus anciennes théologies furent inventées chez les Indiens«.⁵ Indija je zemlja stare učenosti. Već su Grci, prije Pitagore, tamo putovali »pour s'instruire«,⁶ i bili su, u mitologiji, učenici Indije i Egipta. Voltaire je bio posebno zadivljen indijskim učenjem o seobi duša (»cette ancienne opinion de la transmigration des âmes«⁷), koje Indijce odvraća od ubijanja i nasilja, pa su oni »les plus doux de tous les hommes«.⁸ Bio je svjestan slojevitosti indijskih vjerskih učenja, pa je, poput većine ranih autora o hinduizmu, razlikovao pučke običaje praznovjerja, kakvi su za evropski osjećaj često bili izvorom gađenja ili barem nedoumnice, od visokih učenja koja su evropski autori naslućivali i u sasvim nesavršenoj slici indijske duhovnosti, kakvu su mogli steći bez pristupa domaćim izvorima. Ta su visoka učenja indijski brahmani (Voltaire ih zove *brames*) ljubomorno čuvali i ona su dugo za strance ostala knjiga sa sedam pečata. Taj raspon učenja prisutnih u tradiciji koju je smatrao jedinstvenom, Voltaire objašnjava ovako »c'est que le fanatisme et les contradictions sont l'apanage de la nature humaine«.⁹ Smatrao je da je Indija moralno i kulturno nadmoćna Evropi, a za indijsku religiju prihvaćao je suvremenu deističku interpretaciju, po kojoj se azijske religije, a posebno indijska, za razliku od kršćanstva kao objavne religije, smatraju prirodnima i razumskim i stoje na samom prirodnom početku duhovnoga razvoja čovječanstva uopće.¹⁰ Voltaire je slabo vjerovao misionarima, a glavni su mu izvori bili njegovi

5 Usp. *Oeuvres complètes de Voltaire*, Nouvelle édition, Tome X, *Essai sur les mœurs*, I, Paris 1817, str. 240.

6 Id. str. 63.

7 Id. str. 64.

8 Id. str. 65.

9 Id. str. 66.

10 To je bio predmet teških i, s obzirom na posljedice, dalekosežnih rasprava u 17. i 18. st. naročito vezan za problem evangelizacije Kine i

engleski suvremenici Holwell i Dow.¹¹ Nijedan, ni Montesquieu ni Voltaire, nije dočekaio izvore koji bi dolazili direktno iz sanskrtu.

Holwell i Dow spadali su u osoblje britanske uprave u Bengalu.¹² S njima počinje djelatnost koja će ostvariti važan britanski doprinos evropskomu razumijevanju Indije i hinduizma u 18. stoljeću i konačno dovesti do osnivanja *Azijskoga društva* u Calcutti i do praga indologije. Njihov je stvarni doprinos poznavanju hinduizma neznatan, ali su odziv i pažnja kulturne i učene publike u tim godinama bili mnogo življi.

Početak indoloških studija upravo se veže uz nastanak *Azijskoga društva* (*Asiatic Society* 1784), i njegova časopisa *Asiatic Researches* (prvi broj 1789) i uz djelatnost njegova osnivača Sir Williama Jonesa. Njegovi su radovi i prijevodi dopirali do vrlo širokoga evropskog čitateljstva, pa se tako formirala nova, otvorenija svijest o hinduizmu. Mada je u povijest ušao kao preteča poredbenih jezičnih studija,¹³ njegov je osobni interes bio jači u studijama religija i predaje. Konačni je, naime, cilj tih proučavanja bio za Jonesa opća povijest svijeta. Po tome je potpuno bio čovjek svojega vremena, s vrhunskom klasičnom naobrazbom i sa svjetonazorom racionalista. Jedan je od prvih koji je uspio ostvariti suradnju s domaćim indijskim učenjacima, naučiti sanskrt i tako prići izvorima. Indijsku je mitologiju proučavao u poredbenom pristupu, uspostavljajući paralele s klasičnim mitologijama, grčkom i rimskom, i s kršćanstvom. Nalazio je brojne

odnosa kršćanstva prema konfucijanizmu, u okviru tzv. »bitke za kineske obrede«. Usp. V. Pinot, op. cit. Vidi tamo i o tzv. »malabarskim obredima« i o djelatnosti Roberta de Nobilija, SJ, u 17. st. u Tamilnaduu.

11 Naročito za djelo *Fragments sur l'Inde et le général Lally*, 1773.

12 J. Z. Holwell, *Interesting Historical Events Relative to the Provinces of Bengal and the Empire of Indostan*, 1767; A. Dow, *History of Indostan*, 1768. Usp. *The British Discovery of Hinduism in the Eighteenth Century*, ed. by P. J. Marshall, Cambridge 1970, str. 4 iđi.

13 Slabo se pouzdavao u jezičnu argumentaciju, a za etimologiju sam kaže: »...I look upon etymological conjectures as a weak basis for historical inquiries«, Jones, *On the Gods of Greece, Italy and India*, *Asiatic Researches* II, 1790; pretiskano u *British Discovery*, str. 196–245.

podudarnosti: npr. indijski Gaṇeśa i rimski Janus, Lakšmi i Cerera, Manu i biblijski Noa. Opći je potop, naime, bio poznat u indijskoj predaji i važan za indijsku kronologiju. Jones se pouzdavao u purānske izvore i zaključio »that the Mosaick and Indian chronologies are perfectly consistent«. ¹⁴ U 18. je stoljeću upravo kronologija bila usijano teološko pitanje. Starost indijskih i kineskih učenja često je tjerala na zaključke o relativnoj recentnosti kršćanstva i židovstva ili pak o njihovu sekundarnom postanju. Tako je već Voltaire smatrao da drugi narodi imaju starije i rafiniranije civilizacije od Židova. On je dvoumio između Indije i Kine, ali se, čini se, pod utjecajem *Ezour-Vede* (*Yajurveda*)¹⁵ priklonio Indiji. Za nj su Stari Zavjet i kršćanstvo derivacije, a »notre sainte religion Chrétienne est uniquement fondée sur l'antique religion de Brama«. ¹⁶ U tim je temama Jones bio vrlo siguran i određen i odbijao je da traži u hinduizmu tragove židovskih ili kršćanskih utjecaja, pa i trojstva. Poredbeno istraživanje starina i indijske teologije nisu za nj mogla uzdrmati »the adamantine pillars of our Christian faith«. ¹⁷ Uspoređivanje, naime, religija i mitologija zahtijeva oprez jer među njima doduše može postojati prividna sličnost, ali im je značenje vrlo različito. Isto tako Jones izričito odustaje od želje da pogađa koji je od podudarnih mitoloških sistema originalan, a koji kopija. Tumačio je da sličnosti u mitologiji potječu iz zajedničke prošlosti naroda. Za filozofska je, pak, učenja smatrao da su ih Grci preuzeli od Indijaca: tako je izvor grčkoga misticizma vidio u *vedānti*, a Pitagorine filozofije u *sāṃkhya*. Priznavao je nadmoć hinduizma u odnosu na kršćansko učenje o budućem životu. Za njega je indijsko učenje o seobi duša bilo »incomparably more rational, more pious and more likely to deter men from vice than the horrid

14 Citirano prema S. N. Mukherjee, *Sir William Jones, A Study in eighteenth Century British Attitudes to India*, Cambridge 1968, str. 104.

15 Usp. Windisch, op. cit., str. 8.

16 Iz Voltaireove korespondencije, citirano prema *British Discovery*, str. 33.

17 Jones, *On the Gods*, *British Discovery*, str. 243.

INDEX DISSERTATIONUM

LITURGIA

DISSERT. I. <i>Yagam sacrificium sibi veterisque plebsi offerri solitum. Tab. I.</i>	pag. 1
DISSERT. II. <i>Homonum balastifera ignis. Tab. II.</i>	9
DISSERT. III. <i>Sacrificium Takam, aliquas victimas humanas. Tab. III.</i>	13
DISSERT. IV. <i>Plurimumque sacrificia pro defunctis.</i>	17
DISSERT. V. <i>Bhadrayaga sacrificium molli genis offerri solitum. Tab. IV.</i>	23
DISSERT. VI. <i>Sacrificium & cultus Ligam. Tab. V.</i>	28
DISSERT. VII. <i>Explicatio, lectura, precor, peregrinationum. Tab. VI.</i>	35
DISSERT. VIII. <i>Guinasidham, initiatio seu ad vitam sapientiam tractatio.</i>	41
DISSERT. IX. <i>Claduridham, de quatuor precibus Brahmanicis in- ditiis, & comparatis de Sansanis. Tab. VII.</i>	50
DISSERT. X. <i>Sambhavam seu gratia mundi, & ritum apud Indos.</i>	61

MYTHOLOGIA

DISSERT. XI. <i>Deus Zabrus. Tab. VIII.</i>	74
DISSERT. XII. <i>Vishnu. Tab. IX.</i>	79
DISSERT. XIII. <i>Shiva. Tab. X.</i>	83
DISSERT. XIV. <i>Sarajvadi. Tab. XI.</i>	91
DISSERT. XV. <i>Lakshmi. Tab. XII.</i>	93
DISSERT. XVI. <i>Purodhi seu Bhavani. Tab. XIII. XIV.</i>	98
DISSERT. XVII. <i>Trinitas, virtutes Indicae. Tab. XV.</i>	105
<i>Esame di Firenze.</i>	116
DISSERT. XVIII. <i>de Brahmanica religio a Scythis defendat. Tab. XVI. XVII.</i>	119
DISSERT. XIX. <i>Shakti. Tab. XVII. XVIII.</i>	133
DISSERT. XX. <i>Krishna. Tab. XIX.</i>	146
DISSERT. XXI. <i>Shakti. Tab. XX.</i>	154
DISSERT. XXII. <i>Deitas incarnatae del Vishnu. Tab. XXI.</i>	162
DISSERT. XXIII. <i>Ganesvari, vel Ganesha. Tab. XXII.</i>	170
DISSERT. XXIV. <i>Tama. Tab. XXIII.</i>	177
DISSERT. XXV. <i>Indra. Tab. XXIV.</i>	180
DISSERT. XXVI. <i>Kimadron seu Capide. Tab. XXV.</i>	185
DISSERT. XXVII. <i>Sabramanya. Tab. XXVI.</i>	190
DISSERT. XXVIII. <i>De cultu animalium. Tab. XXVII.</i>	195
DISSERT. XXIX. <i>Ex praesentibus confectio.</i>	205

CULTUS CIVILIS

DISSERT. XXX. <i>Nilivomem quatuor tribus Brahmanicis. Tab. XXVIII. XXIX.</i>	213
DISSERT. XXXI. <i>Kabrita, de gubernis & militis. Tab. XXX.</i>	222
DISSERT. XXXII. <i>Pajhyer, de agricultura. Tab. XXXI.</i>	229
DISSERT. XXXIII. <i>De usu numerorum apud Indos.</i>	237
DISSERT. XXXIV. <i>Animasidham in numeris Indicis, aucti Borgiani Velitri. Tab. XXXII.</i>	244
DISSERT. XXXV. <i>Indra, de artibus mechanicis. Tab. XXXIII.</i>	249
<i>Logam seu festuculae.</i>	259

opinions inculcated by the Christians on punishment without end.¹⁸

U takvu se povijesnom i stručnom kontekstu 1791. pojavilo Vezdinovo djelo *Systema Brahmanicum*.¹⁹ Ono je, kako se iz samoga naslova vidi, zapravo opširan katalog predmeta i slika iz posjeda muzeja u Velletriju, upotpunjen bogatom kritičkom i povijesnom građom, jer se svako poglavlje odnosi na neki izložbeni predmet. Sav je taj materijal tolik da je Vezdin svoje djelo smatrao potpunim prikazom brahmanskoga sustava, tj. hinduizma. Za taj sistem Vezdin se služio podacima iz više izvora. Osim muzejskih predmeta, koji su, kako se čini, više-manje standardni izbor iz Vezdinu suvremene indijske ponude i ne zaslužuju neku posebnu pažnju, Vezdin se obilno koristio tradicionalnim indijskim leksikološkim djelom *Amarasimha*,²⁰ o kojemu govori s najvećom odanošću i oduševljenjem. Kao znalac sanskrta mogao je dobro osjetiti vrijednosti takva izvora, za koji kaže da je to »*Brahmanicus seu Samscredamicus liber Missionariorum manibus semper terendus*«,²¹ koji objašnjava imena bogova, zvijezda, elemenata, duhovnih stvari, znanosti, boja, zemlje, svijeta, planina, rijeka, drveća, biljaka, životinja, ljudi, kasta, obreda, poljodjelstva, mehaničkih vještina i drugoga. To je, naime, klasični rječnik sinonima, kakve je njegovala indijska leksikologija. Vezdin je posjedovao tri rukopisa *Amarasimha*, od kojih je jedan sam prepisao, a jedan mu je bio »*omni auro pretiosius*«,²² jer ga je osobno prepisao otac

¹⁸ Usp. Mukherjee, op. cit., str. 119.

¹⁹ *Systema Brahmanicum, Liturgicum, Mythologicum, Civile, ex monumentis indicis Musei Borgiani Velitris dissertationibus historicocriticis illustravit Fr. Paullinus a S. Bartholomaeo*, Carmelita Discalceatus, Malabaricae Missionarius, Academiae Volscorum Veliternae socius, Romae 1791.

²⁰ *Amarasimha* (kod Vezdina *Amarasimha*) je zapravo autor, a sam se rječnik zove *Amarakoša*, kako su, na Vezdinov užas, tvrdili Calcuttenses Angli, *Asiat. Res.* I, str. 354. Usp. M. Winternitz, *Geschichte der indischen Literatur*, III, str. 411 id. Taj je rječnik Vezdin izdao 1798, *Amarasimha*, Sectio prima, De Caelo.

²¹ Paulinus a S. Bartholomaeo, *Sidharubam seu Grammatica Samscredamica*, Romae 1790, str. 62.

²² Id. str. 13.

Johann Ernst Hanxleden, koji je bio silno učen u svetomu jeziku (*sublimis et sacrae linguae*) i Vezdin ga je vrlo cijenio.

Važan izvor Vezdinovih znanja o Indiji i svakako vrlo značajna podloga za rasprave jesu klasični pisci, grčki i rimski. Vezdin je bio vrlo učen, dobro je poznao i često kritički ocjenjivao izvore iz kojih je učio. Iz njegovih djela možemo dosta solidno upoznati klasične izvore koje on čak obilno citira (grčke izvore u latinskomu prijevodu, izvorno grčki vrlo rijetko). Osim toga sustavno je pratio i znanstvenu produkciju svojega vremena i polemizirao sa suvremenim autorima, pa nam je zanimljiv i kao djelo iz kojega saznajemo koji su bili izvori kojima se mogao služiti na koncu 18. stoljeća.²³ I konačno, kod Vezdina ima direktnih vijesti koje potječu iz njegova boravka u Indiji, kao što su uspomene na brahmane koji su mu bili učitelji i na druge susrete. Manje ima direktnih uspomena na obrede i druge oblike vjerske prakse hinduista. Govoreći o sektaškim oznakama koje Indijci nose na sebi, spominje dva učitelja: Krshnu iz Angamali i drugoga koji ga je uputio u to tajno znanje i kojega zove »*pietissimus simul ac doctissimus alter Brahman Kunhen Ashan magister meus*«. ²⁴ Vrlo je cijenio brahmansku učenost i uopće može se reći da je volio Indiju. Dobro je razumio da su upravo brahmani bili ti koji su kroz tisućljeća pronijeli indijsku predaju i sveti jezik, njegujući oboje kao najveću svetinju i braneći to svojim životom od svakoga progona ili napada. Vezdin spominje da je bio svjedokom žestokih progona u doba Sultana Tipua (1787–1789), kada su brahmani pokazali »*insuperabilam illam pertinaciam pro conservatione huius linguae*«. ²⁵

Taj jezik na kojemu su brahmani još u doba prije Krista, i čak u vrijeme Pitagore, razvili visoku učenost i njegovali znanosti

23 Ludo Rocher, koji je objavio reprint i prijevod uvodne studije iz Vezdinove grafičke *Sidharubam*: P. a S. B. *Dissertation on the Sanskrit Language*, Amsterdam 1977, sakupio je Vezdinove izvore u posebnu dodatku. On sam kaže (str. XX) da »Paulinus draws upon a nearly exhaustive set of source materials«.

24 *Sidharubam*, str. 48.

25 Id. str. 32.

i umjetnosti, različita filozofska i vjerska učenja, profinjenost života, studij logike i metafizike, to je »*idioma aliquod sacrum, sublime, scientificum, litterale*«, ²⁶ koji krase sasvim izuzetna »*elegantia haec et maiestas*«, ²⁷ pomiješana s takvim teškoćama kao ruže što se brane trnjem.

Vezdinov je pristup zapravo vrlo kompleksan. On kao čovjek zreloga prosvjetiteljskog stoljeća postupa u maniri znanstvenika svojega vremena, što znači da svaku pojavu uspoređuje s fenomenima sličnima ili srodnima, nastojeći ih objasniti, tj. svesti na neke prvobitne i iskonske relacije, definirati njihov odnos i međusobnu ovisnost, starije i mlađe stanje, i smjer utjecaja i, po mogućnosti, sve to strpati u poznate povijesne tokove. To nije Vezdinova posebnost, ali je on sam u tome dosta briljantan i uglavnom ne pretjeran. Tako on pokriva i, nazovimo to, sinkronijski i dijakronijski aspekt fenomena i zato ga je dosta naporno prati.

Vezdinov *Systema* podijeljen je u tri dijela: *Liturgia* (str. 1–73), *Mythologia* (str. 74–213) i *Cultus civilis* (213–260). U liturgijskom dijelu govori o pojedinim obredima. Na početku opisuje obred »*yagam*« u kojemu se prinosi jarac i za koji kaže da se prinosi suncu i ostalim planetima, dakle i mjesecu. Opisuje detalje u pripremama i u izvođenju i kaže kako je to propisano u »*yagurvedam*«. To je zakon (lex), a knjige koje o tome govore »*non absimiles sunt aliquibus praeceptis in Levitico et Numerorum libro datis*« (str. 4), tako da neki misionari misle da su otuda i preuzete.

Inače Vedu samo usputno spominje, i to pogrešno. Očito je da nije uspio dospjeti do onih brahmana koji su njegovali vedske obrede. Njih još i danas ima upravo u Kerali, gdje je boravio Vezdin. Ti su brahmanski krugovi uvijek bili zatvoreniji od drugih.

Vezdin ističe da Indijci uglavnom prinose »*fructus terrae*« (str. 13) kao što su: riža, maslac, ulje, cvijeće, kokosov orah.

26 Id. str. 4.

27 Id. str. 20.

Jer slijede učenje »*metempsychoseos*«, groze se od krvavih prinosa i mnogi brahmani upravo zato ne žele sudjelovati u obredu »*yágam*« jer se tamo ubija nedužna životinja i jede se od njezine jetre. U poglavlju o obredu »*pidruyagnam*« (*sacrificia pro profunctis*, str. 17 id) raspravlja i o indijskom poimanju duše i tvrdi da je Pitagora svoje učenje preuzeo od brahmana jer su oni, kako kaže Klement Aleksandrijski, prvi tako poučavali. U tom dijelu knjige govori još o kultu »*lingama*«. Na jednom drugom mjestu kaže da mu indijski običaji nisu nikada izgledali pokvareniji od evropskih, a »*lingam*« je samo loš simbol jednoga inače dobrog naroda. Tu se još bavi pokorama i vrstama grijeha, molitvama, hodočastima. Bilježi da je travankorski kralj *Ráma Varmer* (*Rāmavarma*) 1786. posjetio hram Ramešvaram, praćen od 30 tisuća vojnika, i tamo »*sacrificia obtulit*« (str. 36).

Posebno poglavlje posvećuje obredu uvođenja u studij (»*gnanamadyam*«) i učenju o četirima životnim dobima brahmana (»*ciadurashrama*«). Kako o tome ima vijesti već kod Grka (a Vezdin voli digresije), on ovdje opširno raspravlja o vezama i dodirima dviju civilizacija. Zaključuje da su morali postojati pravi kontakti i da su postojali putovi kojima se dolazilo u Indiju, jer, kako uče Plinije, Strabon i Arijan, »*Indi (fortassis) numquam finibus suis sint egressi*« (str. 51). Na kraju ovoga dijela govori o »*genesis mundi et rerum apud Indos*« (str. 61 id.). Tu kratko eksplicira tekst na koji se često poziva kao na autoritet. To je »*Sambhavam*« ili »*Puránam*« »*seu vetus historia Indica*«. To je prijevod iz sanskrtu »*in linguam Samscrdamico-malabaricam*«. Vezdin citira prve strofe, gdje se izriče štovanje prema »*unum verum Deum infinitum omni sapientia repletum*« (str. 64), kojega Indijci zovu Parabrahma. Vezdin je, kao i većina njegovih suvremenika, razumio pravu narav hinduističkoga mnogoboštva koje stoji za jedno fundamentalno jednobojstvo. Po tome je indijska religija među vrhunskim učenjima svijeta, i zato joj pristupaju s velikim štovanjem i respektom. Glavnu knjige zauzimaju mitološke teme. Tu na početku stoje bogovi iz »*trimûrtija*«: Brahmā Višnu, Śiva. Oni zapravo predstavljaju zemlju, vodu i oganj, jer su Indijci od štovanja sunca, mjeseca, planeta i drugih nebeskih tijela sišli (*descendit*) na

štovanje zemaljskih stvari (str. 74).²⁸ U raspravljanju o pojedinim bogovima Vezdin se bavi prvo njihovim atributima, koji su nanizani u *Amarasimhi*, a onda ruje po starim izvorima i izvodi moguće podudarnosti. Tu sebi uzima i vremena i prostora i naravno da su mu rezultati vrlo šareni i bogati. Tako je Śiva isto što i Oziris, Bakh, ali i Sabazije (frigijsko božanstvo koje je bilo identificirano s Dionisom), Kršna je Apolon, Lakšmī je Cerera ili Vesta, Sarasvatī je Minerva, Gaṇeśa je Janus, Bhagavatī je Dijana, Budha ili Buddha (deveta inkarnacija Višnu) je Merkur²⁹ i Hermes i germanski Odin ili Wod, Parvatī je Izida, Subrahmaṇya je Herkul. Govoreći o »*trimûrtiju*« (*Trinitas Indica*), tumači u detalje funkcije trojice bogova kao stvoritelja, održavatelja i razoritelja, objašnjava ikonografske pojedinosti, ali se ne upušta u usporedbe, a u indeksu izričito kaže: »*Trinitas haec nihil cum Trinitate Christiana commune habet.*« (str. 277).

Vezdin jedno cijelo poglavlje posvećuje pitanju da li brahmanska religija potječe od Skita. Tu su tezu zastupali neki suvremenici, a Vezdin je to proglasio halucinacijom i te je autore nazvao »*somniatores nostri*« (str. 139). To je stara teza pod kojom se zapravo skriva ideja o srodnosti jezika i naroda.³⁰ Vezdin misli da je indijska kultura autohtona i da u njoj nema tragova koji bi upućivali na podrijetlo ideja izvan Indije. U mitološkom dijelu tumači još Śrirāmu, koji je »*dux strenuus bellator et rex, arationis institutor, Indicarum legum conditor, urbium constructor*« (str. 139) i identičan Bakhmu mlađemu. Govoreći o Rāmi kao zakonodavcu, misli na *cultus civilis*. Indijci imaju još tri zakona »*quas Ircu, Sáma Yagiurvedam vocant*«, a ti se zakoni koji su »*prima origo et institutio*« pripisuju »*philosopho aut contemplatori Veda-vyáśen dicto*« (str. 140). Vezdin će još nekoliko godina

28 Potvrda teze o prvobitnom štovanju sunca i mjeseca nalazi se u činjenici da su Indijci štovali u starim tekstovima dvije kraljevske loze: »*Śūryavamsham seu classis regum ex sole progenita*« i »*Sómavamsham progenies regum ex luna orta*« (str. 231).

29 Na sanskrtu *budha* znači planet Merkur. Vezdin je zanemario razliku između dh i ddh.

30 Vidi Giuliano Bonfante, *Ideas on the Kinship of the European Languages from 1200 to 1800*, Cahiers d'Histoire Mondiale, I, 1953/54, 679–699.

kasnije u *Viaggio alle Indie Orientali* (1796) ljutito polemizirati s kalkutskim Englezima (*Calcuttenses Angli*) da veda znači samo zakon. Kao što su mu oskudni pojmovi o *Vedi*, tako malo i slabo zna o buddhizmu i o Buddhi. Zasižno mu je Buddha planet Merkur, ali navodi i autore koji u njemu vide »*Samanaeorum praeceptorem*« kao i »*sectae Budhisticae institutorem*« (str. 154). Tako, među ostalima, misle *Calcuttenses Angli*. Drugi u njemu vide »*religionis Indicae, Sinensis et Tibetanae reformatorem*«. Navodi zatim epitete prema *Amarasimhi* i čudi se kako čudne interpretacije mogu nastati »*inter Europaeos*« zbog neznanja jezika.

Treći dio *Cultus civilis* odnosi se na uređenje društva, tj. na one zakone koje je dao Râma i po kojima je on podijelio »*terrae incolas in quatuor classes*« (str. 216): »*Brahmana*«, »*Kshetria*«, »*Veyshya*«, »*Shùdra*«. Ovdje ulazi u heterogene detalje, a kod ratničke kaste bavi se ratnom teorijom i daje sastav indijske vojske, pa kaže da su Indijci prihvatili i perzijski, tatarski i evropski način borbe. I šudre su mu »*nobilis Indica tribus*« (str. 249). Izvan toga društvenoga sustava »*infamis et ignobilis est illa quam pareya et peleya vocant*« i koja se bavi nečistim poslovima.

Ovdje kao i u poglavljima o liturgiji i mitologiji relativno je malo novoga materijala koji bi uveo sam Vezdin. Puno se podataka provlači još od antike. Vezdin je od uglavnom poznatoga tkiva stvorio sustav sabravši obavijesti prethodnika i svoja svjedočanstva. To je njegov pravi doprinos, i po tome je on u indijskim studijama pionir. *Systema* je i kao knjiga moderno dostignuće. Pregledna je, sustavna i opskrbljena pomoćnim aparatom kao što su sažetci i indeksi. Na koncu slijede ilustracije predmeta iz muzeja koji su osnova cijele rasprave. Vezdinov je latinski mjestimično težak i naporan, ali upravo je zato velik izazov baviti se tim tekstom. Vezdinov je *Systema Brahmanicum* u pravom smislu suma znanja o Indiji s konca 18. stoljeća, i po tome obilježuje pionirsko razdoblje indologije.

Milutin Velimirović, »Kroz Kinu«

O šezdesetogodišnjici
izdanja jedne vrijedne
knjige

Branko Merlin

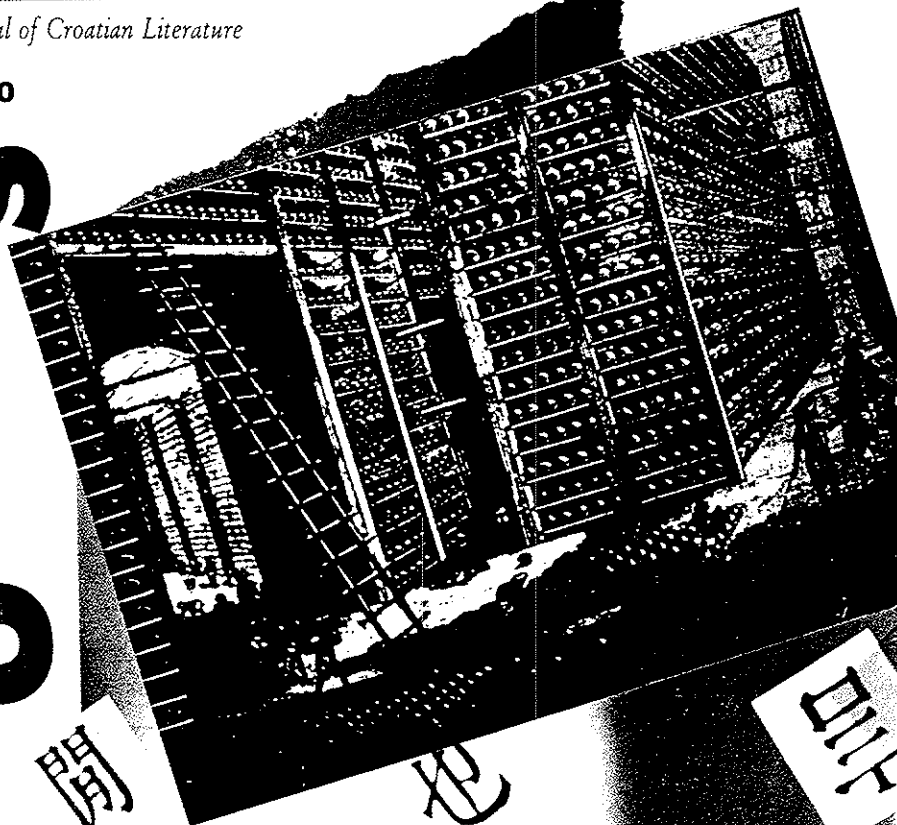
Za početak priče o Milutinu Velimiroviću i njegovu putopisu »Kroz Kinu«, o Velimirovićevo djelu u okvirima recepcije Kine u nas, a ponešto i o okvirima te recepcije, jedan citat iz splitske »Zastave«, dnevnoga lista koji 7. veljače 1931. u inače pohvalnom prikazu knjige »Kroz Kinu« između ostaloga kaže:

»Ne možemo se nikako pohvaliti, da imamo dobrih putopisnih knjiga; dapače, moramo reći, da je naša literatura prilično siromašna ovakvoj vrsti knjiga. Rijetki su naši književnici koji su u stanju, da svojim teškim radom zasluže najpotrebnije za život, a kamoli da još putuju svijetom i da svoja opažanja iznose u knjizi pred čitatelja. Stoga smo pravim zadovoljstvom uzeli u ruku knjigu dra. Mil. Velimirovića: *Kroz Kinu*, u kojoj nas autor vodi iz Harbina u Kinu, »tu staru i tajanstvenu zemlju perčina i opijuma, čaja i svile«.¹

¹ G, »Kroz Kinu«, *Zastava*, god. III, br. 83, str. 4 (tekst objavljen u rubrici Književnost, u kojoj se 5. veljače 1931. »Kroz Kinu« navodi među knjigama primljenima na prikaz).

The Bridge

Journal of Croatian Literature
4
1990

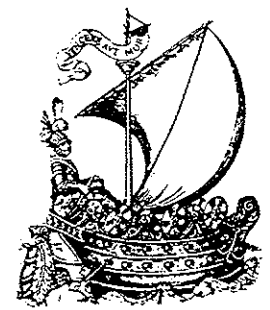

S

O

M

HRVATSKA
INDIJA

漁
偶
步

開

也

出

海